

„Het Apeldoornsche Bosch“, Hoofdgebouw

K. L. M. Foto. Copyright.

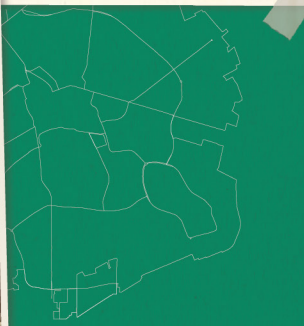
Salo, Frederik en Gerard Polak — uit Me...
de spaarpot — Korenstraat 28, J...
M. Pries, Rurelaan 62

Konzentrationslager A

Folgende Anordnungen sind b...
kehrt mit Gefangenen zu beach...
1.) Jeder Schutzhaftgefangene...
zwei Briefe oder zwei Karten...
gehörigen empfangen und an sie...
Die Briefe an die Gefangenen m...
lesbar mit Tinte geschrieben se...
fen nur 15 Zeilen auf einer Seite...
Gestattet ist nur ein Briefbogen

MET GAS VERMOORD.

Het Nederlandse sluikblad „Vrij Ne...
derland“ deelt mede, dat de Duitser...
een groot aantal verpleegden van he...
Joodse Krankzinnigengesticht „He...
Apeldoornsche Bosch“ met gifgas he...
ben afgemaakt. De Duitsers wierpe...
patiënten en verpleegsters en verple...
gers in beestenwagens. Bij het bere...
ken van de Duitse grens waren vele...
om het leve...
en werden i...
ermoord.

In plaats van kaarten.

Verloofd:
ELLA DE JONG
en
MAURITS PHILIPS.
Apeldoorn,
Stationsstraat 66.
Kerklaan 37.
Geen ontvangdag.

t geschikt v...
ger alles kauf...
e aus der Sch...
zwecklos

Verhalen van Joodse kinderen in Apeldoorn tijdens de Tweede Wereldoorlog

Uitgave van Stichting Apeldoornsche Bosch/Werkgroep Gedenksteden Joods Apeldoorn in samenwerking met CODA voor groep 7 en 8 van het basisonderwijs

4.) Zeltungen sind gestattet, dürfen aber nur durch die Poststelle des K. L. Auschwitz be...
stelt werden

De kinderen en hun verhalen

"Mijn naam is Petra."

Ik ben geboren in 1931. Dat betekent dat ik nu 91 ben. Mijn vader was Joods en heette Jonas. Mijn moeder was niet Joods. Ik ben het oudste kind uit ons gezellige, drukke gezin. Het verhaal van mijn vader is heel droevig. Ik vertel het jullie op deze bladzijden omdat ik denk dat het belangrijk is dat jullie weten wat er gebeurde in de Tweede Wereldoorlog.

Ik ben nog maar 9 jaar als de oorlog begint, maar omdat mijn moeder geen Joodse is, zeggen de **nazi's** dat zij en wij, haar kinderen, geen gevaar lopen. Als er allerlei nieuwe regels en wetten voor Joden ingevoerd worden, hebben mijn moeder, ik en mijn broertjes en zusjes daar toch last van. Omdat mijn vader Joods is, mag hij vrijwel niets meer. Hij kan niet naar het park, het strand of het café. Overal hangen borden met de tekst 'Verboden voor Joden'. En zo hebben wij er als gezin toch allemaal last van.

In oktober 1941 wordt mijn vader door de Apeldoornse politie opgepakt. Een zwarte, verdrietige dag. Ik kan me die dag nog heel goed herinneren. Voor hij werd opgepakt door de Duitsers werd er al gewaarschuwd dat Joden gearresteerd zouden worden. Mijn vader wilde daarom **onderduiken**, maar na een gesprek met iemand uit de buurt besloot hij dat toch maar niet te doen. Hij was bang dat het nare gevolgen zou hebben voor ons als hij zou onderduiken. Na gebonk werd de voordeur geforceerd. Mijn vader werd opgepakt. Hij vermoedde dat hij nooit meer zou terugkeren. Dat liet hij mij bij zijn afscheid weten. Hij had geen hoop meer. Wat moet hij bang en verdrietig geweest zijn... Het is misschien gek dat ik het zeg, maar hij heeft gelukkig niet lang hoeven lijden. Na twee weken **dwangarbeid** overleed hij. Dat hij als jonge, sterke, gezonde vader zo snel stierf, zegt iets over de omstandigheden in Mauthausen, het **concentratiekamp** waar ze hem naartoe hadden gebracht.

Petra Haasnoot-Benjamins

vader Jonas

Apeldoorn

Lichtfoto Centrum

Apeldoorn Centrum (1940)

Jonas Benjamins

Familie Benjamins voor hun woning

Jonas Benjamins

Amsterdam

24 maart 1904

Mauthausen

20 oktober 1941

Petra Benjamins

Amsterdam

13 maart 1931

Het Bergje 2

Met vijf kinderen staat mijn moeder er dan helemaal alleen voor. Het is goed om hier nog een keer te herhalen dat mijn moeder en wij kinderen niet Joods zijn. Joods ben je als je moeder Joods is. En dat was zij niet. Maar dan...

Het was een mooie zomerdag geweest en het is al bijna middernacht als er drie jongens aan de deur staan. Mijn moeder doet open en de jongens vragen om een fietspomp. Mijn moeder zegt dat ze die niet heeft. De jongens beginnen zomaar te schelden, te vloeken, te dreigen en gillen 'Trap de deur maar in!' Ze weten blijkbaar dat er bij ons thuis nog een Joodse man woont. En die willen ze uit huis trekken met ongetwijfeld de bedoeling hem iets aan te doen.

Mijn moeder is gelukkig zo slim om heel hard om hulp te roepen. Dat werkt. De jongens rennen weg. Omdat het zo donker was, heeft mijn moeder nooit geweten wie het waren. Mijn moeder neemt na deze gebeurtenis toch een groot risico: ze besluit onderduikers in huis te nemen. Als dat ontdekt wordt, krijgen we een flinke straf. Toch zitten er bij ons op een gegeven moment vier volwassenen en twee kinderen verstopt. Een van de onderduikers is Ilse Ruth Lustig. Ze is met haar ouders en broer uit Amsterdam gevlucht en is 12 jaar als ze bij ons komt. Ik ben dan 11. Ilse Ruth vindt het allemaal heel moeilijk. Ze is weg van huis, van vriendjes en vriendinnetjes en van school. En het is wennen, elke dag samen zijn met je ouders en broer en een gezin dat je niet kent.

En dan weer zo'n zwarte dag: op 2 april 1943 staat de politie voor de deur. Ze pakken alle onderduikers op. Zijn we verraden door mensen uit de buurt? Viel het op dat er helpers bij ons aan de deur kwamen met boodschappen en andere spullen? Of heeft de politie op een avond bij ons huis geluisterd of er meer mensen aan het praten waren dan er woonden? Ik heb tot op de dag van vandaag geen idee.

*Ik was ontroostbaar. Ilse Ruth, haar broer, ouders en twee andere Joodse onderduikers die bij ons woonden waren allemaal ineens verdwenen. En ik wist wat ze te wachten stond: in de cel op het politiebureau, door naar Westerbork, op de trein naar een **concentratiekamp** en rechtstreeks naar een strafbarak of gaskamer. Ilse Ruth en haar ouders worden omgebracht in concentratiekamp Auschwitz. Haar broer komt om in Sobibor.*

Ik ben nu 91 en er zijn heel wat jaren verstreken sinds deze gebeurtenissen, maar het verdriet is niet minder..."

Betsie Rozette Philips

Maurits Meijer Philips

Harderwijk   Auschwitz
20 april 1908   21 januari 1943

Alida Philips-de Jong

Apeldoorn   Auschwitz
29 januari 1906   21 januari 1943

Jozeph Simon Philips

Den Haag   Auschwitz
13 september 1933   21 januari 1943

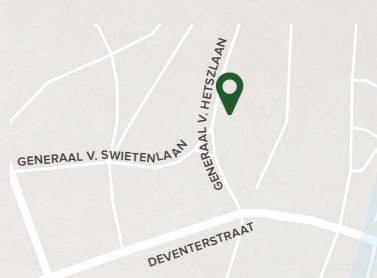
Rozita Philips

Apeldoorn   Auschwitz
28 juli 1937   21 januari 1943

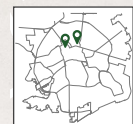
Betsie Rozette Philips

Apeldoorn   Auschwitz
27 maart 1932   21 januari 1943

Generaal van Heutszlaan 12

Kerklaan 37 (vanaf september 1942)

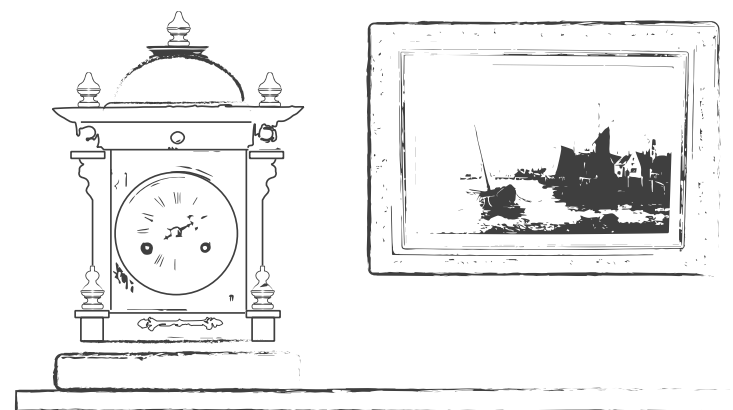
oude Ansichtkaart van de Generaal van Heutszlaan

In 1940 is Betsie Rozette Philips 8 jaar en woont met haar ouders, broer en zus in een mooi, groot huis aan de Generaal van Heutszlaan in de Parkenbuurt. Haar opa en oma wonen aan de andere kant van de wijk aan de Kerklaan. Als ze bij opa en oma voor het raam zit, kijkt ze uit over het Oranjepark en beeldt ze zich in dat ze een prinses op Paleis Het Loo is. Dat de oorlog uitgebroken is, weet ze maar voor Betsie Rozette wordt het pas deel van haar leven als ze na de zomervakantie van 1941 niet maar naar haar eigen school mag. De basisschool aan de Molleruslaan is voor Joden verboden terrein. Groep 6 begint voor haar op de Joodse school, terwijl er op haar vorige school helemaal geen afscheid genomen is. Dat maakt haar verdrietig. Een van haar nieuwe klasgenoten is Bernard Neuwitter. Over hem lees je meer op pagina 30.

En dan moet ze in september 1942 ook nog eens plotseling verhuizen. De nazi's nemen de mooie villa in de Parkenbuurt in beslag. Samen met haar moeder pakt ze haar speelgoed en kleren in. Veel moet ze achterlaten want niet alles kan meegenomen worden. Met haar ouders, broer en zus trekt ze in bij opa en oma aan de Kerklaan. Een jaar later wonen er nog maar weinig Joden in Apeldoorn. De meesten zijn al uit hun huizen gehaald en naar Kamp Westerbork overgebracht. Haar vader Maurits en opa Jozeph worden op 7 januari 1943 door de politie gearresteerd. De ouders van haar vader hadden kostbare oude spullen in het huis van een niet-Joodse man verstopt. De politie ontdekt het als ze bij deze man op zoek gaan naar onderduikers. De vader en opa van Betsie Rozette worden gearresteerd omdat het voor Joden verboden is kostbare spullen of geld te verstopen.

De moeder van Betsie Rozette laat het er niet bij zitten. Ze is boos, gaat naar de burgemeester en vraagt om zijn hulp. Met de burgemeester spreekt ze af dat hij de politiechef zal vragen naar de arrestatie en dat ze elkaar op maandag 11 januari 1943 weer op zijn kantoor ontmoeten. Van een tweede afspraak komt het echter niet. Voordat haar moeder weer naar de burgemeester mag, worden ook Betsie Rozette, haar moeder, broertje, zusje en oma gearresteerd. Als de moeder van Betsie Rozette naar boven gaat om wat kleding en toiletartikelen in te pakken, begint de politie met stelen. De kostbare klok op de schoorsteenmantel is dan al verdwenen...

Betsie Rozette en haar familie worden naar de **Sicherheitsdienst (SD)** in Arnhem gebracht, terwijl hun huis leeggehaald wordt. De nazi's hadden het huis al een tijd op hun 'verlanglijstje' staan. Het moet een buurthuis voor de **Hitlerjugend** worden. Betsie Rozette en haar familie blijven een week in Arnhem en reizen dan door naar Kamp Westerbork. Na vijf dagen wordt de familie naar Auschwitz gedeporteerd. Daar wordt Betsie Rozette direct vergast. Ze is nog maar 10 jaar.

Vragen

Onderzoeksvraag: Joodse mensen werden in de oorlog vaak uit hun huis gezet en hun spullen werden afgenomen of gestolen. Ook de kunstwerken die zij in huis hadden. Kun je, bijvoorbeeld door online te zoeken, uitvinden wat er in en na de oorlog met de kunstwerken gebeurden?

Zoektermen voor je onderzoek: kunst, Tweede Wereldoorlog, Joden

Betsie Rozette moet enorm geschrokken zijn van de politie. Kun je je voorstellen dat de politie zomaar opeens bij je thuis binnenstormt en alles van waarde meeneemt? Hoe zou je je voelen?

Wat denk jij; zou de familie van Betsie Rozette kwaad geweest zijn vanwege de gedwongen verhuizing en de politie-inval of zou er meer zijn dat de moeder van Betsie Rozette zo kwaad maakte? Bespreek het met een klasgenoot/de klas.

Educatieve uitgave Gedenkstenen Joods Apeldoorn – Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch

Het kind is er niet meer.

Deze tekst staat geschreven op de muur van de Joodse School in Leeuwarden. Een korte zin met een grote betekenis die raakt aan het lot, de gruweligheden en de dood van veel Joodse kinderen in de Tweede Wereldoorlog. Een zwaar thema dat rust op vele aangrijpende verhalen die vragen om in- en begeleiding in schoolcurricula die de Tweede Wereldoorlog als onderwerp hebben. Hoe maak je leerlingen in groep 7/8 bekend met de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog en met bijvoorbeeld de verhalen van Joodse kinderen in Apeldoorn, die woonden en speelden op precies dezelfde plekken waar de leerling zelf ook spelen en wonen?

De werkgroep Gedenkstenen Joods Apeldoorn, Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch en CODA houden zich actief bezig met de geschiedenis van de Joodse inwoners van Apeldoorn tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dat gebeurt bijvoorbeeld met een aantal educatieprogramma's, gastlessen, het boek *Hanna's reis* en een bezoek aan het Herinneringscentrum dat op verschillende manieren aangeboden wordt aan onder andere de basisscholen in de gemeente Apeldoorn. Naar aanleiding van herhaald verzoek van leerkrachten om lesmateriaal te ontwikkelen dat aandacht besteedt aan de Tweede Wereldoorlog in aanvulling op het bestaande programma van Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch is onlangs een educatie uitgave verschenen voor groep 7/8. In deze uitgave op A5 formaat wordt een aantal verhalen verteld van en over kinderen in de Tweede Wereldoorlog in Apeldoorn. De uitgave opent met het verhaal van Petra Haasnoot-Benjamins die als kind in Apeldoorn de oorlog meemaakte. Daarna volgt een aantal verhalen van Joodse kinderen in de leeftijd van 6 tot ongeveer 18 jaar. Met foto's,

illustratie, kaarten van Apeldoorn met daarop aangeven waar zij woonden en omgevingsinformatie worden de verhalen van de Joodse kinderen naar de belevingswereld van de leerlingen gebracht. Elk verhaal sluit af met een drietal verdiepvragen die ingaan op thema's als vriendschap, vrijheid, veiligheid en vluchten en die aanzetten tot gesprek tussen de leerlingen onderling en in klassenverband. Met de verhalen van kinderen in grofweg dezelfde leeftijdscategorie die ook in dezelfde gemeente woonden, worden het inlevingsvermogen en begrip van de geschiedenis vergroot.

De educatieve uitgave kan fungeren binnen het bestaande curriculum, als aanvulling dienen op *Hanna's reis*, voorbereiden op een bezoek aan Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch en/of als opmaat dienen naar 4 en 5 mei.

De prijsstelling is als volgt:

- € 5,- ————— per los exemplaar in het Herinneringscentrum en CODA Winkel
- € 3,50 ————— per boekje in een set van 4 exemplaren
- € 2,50 ————— per stuk bij een afname van vanaf ca. 20/25 exemplaren

Heeft u vragen over de educatieve uitgave? Neem dan contact op met:

educatie@coda-apeldoorn.nl

Deze educatieve uitgave is een samenwerkingsproject van Stichting Apeldoornsche Bosch, Gedenkstenen Joods Apeldoorn en CODA.

**GEDENKSTENEN
JOODS APELDOORN**

www.gedenkstenen-apeldoorn.nl

**HERINNERINGSCENTRUM
APELDOORNSCHE BOSCH**

www.apeldoornschebosch.nl

CODA
www.coda-apeldoorn.nl